

بررسی راه‌های محرمیت از دیدگاه فقه امامیه

حسن عالمی طامه

مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام

معاونت پژوهش

- ◀ سرشناسه: عالمی طامه، حسن، ۱۳۴۵ -
- ◀ عنوان و نام پدیدآور: بررسی راه‌های محرمیت از دیدگاه فقه امامیه / حسن عالمی طامه.
- ◀ مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، ۱۳۹۴.
- ◀ مشخصات ظاهری: ۵۲۰ ص.
- ◀ شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۳۸۸ - ۰۰۶ - ۱
- ◀ وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
- ◀ موضوع: روابط زن و مرد (فقه).
- ◀ موضوع: فقه جعفری.
- ◀ رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ ب۴ع۲/۲۵/۱۸۹ BP
- ◀ رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۶
- ◀ شما کتابتاسی ملی: ۳۹۰۴۲۰۷

انجمن اهل سنت

بررسی راه‌های محرمیت از دیدگاه امامیه

ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)

- مؤلف: حسن عالمی طامه
- صفحه‌آرایی: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۴
- چاپ: چاپ‌خانه یار
- قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۳۸۸ - ۰۰۶ - ۱

مراکز پخش (۵)

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی‌ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۸۱ و ۳۷۷۴۴۲۷۱

شعبه تهران: سه راه ضرابخانه، پاسداران، خیابان شهید کاشی‌ها، پلاک ۶، تلفن: ۲۲۸۴۳۹۶۵

فهرست مطالب

مقدمه معاونت پژوهشی ۱۵

مقدمه ۱۹

بخش اول

مفاهیم و کلیات / ۲۹

گفتار اول: مفاهیم ۳۱

۱. معنای محرم ۳۱

۲. محرمات (زنان حرام بر مرد) ۳۵

۲-۱. محرمات دائم ۳۵

۲-۲. محرمات موقتی ۳۸

۲-۳. محرمات ابدی ۴۰

۲-۳-۱. تحریم ناشی از لعان ۴۰

۲-۳-۲. تحریم ناشی از احرام ۴۰

۲-۳-۳. تحریم ناشی از زنا با زن شوهردار ۴۱

۲-۳-۴. تحریم ناشی از لواط ۴۱

۲-۳-۵. حرمت ناشی از نه طلاق ۴۲

۴۲	۳. مصاهره (پیوند زناشویی).....
۴۳	۴. احسان.....
۴۵	۵. شبهه.....
۴۵	۵-۱. شبهه مصداقی.....
۴۵	۵-۲. شبهه مفهومی.....
۴۶	۵-۳. شبهه موضوعی.....
۴۶	۵-۴. شبهه حکمی.....
۴۷	۶. وقیفی.....
۴۸	۷. حلال.....
۴۸	۸. حرام بالاصاله.....
۴۸	۹. فرزند.....
۴۹	۱۰. برخی از ملاحظات.....
۵۱	گفتار دوم: کلیات.....
۵۱	۱. ضروری بودن رابطه زن و مرد.....
۵۱	۱-۱. برهان عقلی.....
۵۵	۱-۲. ضرورت صله ارحام در نظام سن.....
۵۶	۱-۳. حکمت الهی بر ضرورت وجوب رابطه میان زن و مرد.....
۵۷	۲. حدود و چگونگی رابطه زن و مرد.....
۶۱	۳. مشروعیت ازدواج.....
۶۱	۳-۱. از دیدگاه قرآن.....
۶۴	۳-۲. از دیدگاه عقل.....
۶۵	۳-۳. از دیدگاه روایات.....
۶۵	۳-۳-۱. استحباب ازدواج.....
۶۵	۳-۳-۲. کراهت ترک ازدواج.....
۶۶	۳-۳-۳. استحباب به ازدواج درآوردن مجردها.....
۶۷	۳-۴. اجماع.....
۶۸	۴. ماهیت راه‌های محرمیت و تأسیس اصل اولی در نکاح.....
۶۸	۴-۱. امضایی بودن راه‌های محرمیت و احکام آن.....

۷۲.....	۴-۲. توقیفی بودن راه‌های محرمیت و احکام آن
۷۶.....	۴-۳. تأسیس اصل اولی در نکاح
۷۸.....	۴-۴. ازدواج‌های رایج قبل از اسلام
۷۹.....	۴-۴-۱. نکاح الرهط
۷۹.....	۴-۴-۲. نکاح الاستبضاع (زناشویی به منظور باردار شدن)
۸۰.....	۴-۴-۳. نکاح البدل (زناشویی تعویضی)
۸۰.....	۴-۴-۴. نکاح التفویض
۸۱.....	۴-۴-۵. نکاح المقت (زناشویی با خشم و زور)
۸۱.....	۴-۴-۶. نکاح الابدن
۸۲.....	۴-۴-۷. نکاح الشار (ازدواج به صورت معاوضه)
۸۳.....	۴-۴-۸. نکاح السباح (رسمی‌گری و زنا)
۸۴.....	۴-۴-۹. نکاح البهیمه (زناشویی همگانی)

بخش نهم

اسباب تحریم / ۷

۹۱.....	گفتار اول: تحریم عقوبتی
۹۱.....	۱. زنا با زن شوهردار
۹۲.....	۲. حرمت دختر و مادر زانیه بر زانی
۹۲.....	۳. ازدواج با زن شوهردار (احضان)
۹۴.....	۴. ازدواج در عده
۹۷.....	۵. طلاق
۹۷.....	۵-۱. حرمت ازدواج پس از طلاق سوم
۱۰۲.....	۵-۲. حرمت ازدواج پس از طلاق نهم
۱۰۵.....	۶. عقد ازدواج در حال احرام
۱۰۷.....	۷. افشاء
۱۰۹.....	۸. لعان
۱۱۲.....	۹. منع ازدواج در اثر نواط

۱۰. ازدواج مسلمان با غیر مسلمان ۱۱۶
۱۱. عدم الکفاه ۱۱۸
۱۲. قذف الصماء ۱۱۹
۱۳. حرمت ازدواج دائم بیش از چهار زن (استیفاء العدد) ۱۲۰
۱۴. رقی ۱۲۴
۱۵. منظوره و مملوسه پدر بر پسر و برعکس ۱۲۵
۱۶. تبعیض السبب ۱۲۶
۱۷. حرمت ازدواج با زنان پیامبر ۱۲۶
- گفتار درم: تحریم حرمتی (غیر عقوبتی) ۱۲۹
- مبحث اول نسب ۱۳۳
- بند اول نسب مشروع ۱۳۳
۱. نسب شرعی ۱۳۳
۲. مفهوم تحریم ناشی از نسب ۱۳۴
۳. اطلاق فرزند بر نوه ۱۳۵
۴. اطلاق ام در آیه ۱۳۵
۵. اطلاق لفظ دختر، عمه و خاله بر باواسطه و بدون واسطه ۱۳۶
- بند دوم: نسب نامشروع ۱۴۰
۱. تعریف نسب نامشروع ۱۴۰
۲. احکام فرزند نامشروع (ولد الزنا) ۱۴۰
۳. حرمت ازدواج فرزند نامشروع (ولد الزنا) با محارم نسبی ۱۴۳
- ۳-۱. اجماع ۱۴۳
- ۳-۲. صدق عنوان فرزند بر فرزند نامشروع (ولد الزنا) ۱۴۳
- ۳-۳. تناسب حکم و موضوع ۱۴۴
۴. حرمت نگاه فرزند نامشروع (ولد الزنا) ۱۴۴
۵. دامنۀ محرمات نکاح فرزند نامشروع (ولد الزنا) ۱۴۵
- ۵-۱. دیدگاه علمای اهل سنت ۱۴۶
- ۵-۲. دیدگاه فقیهان شیعه ۱۴۶

بند سوم: وطی به شبهه.....	۱۵۰
۱. تعریف وطی به شبهه.....	۱۵۰
۲. الحاق وطی به شبهه به نکاح و تفاوت زنا با نکاح.....	۱۵۱
راه اول: قاعده.....	۱۵۲
راه دوم: روایات.....	۱۵۲
۳. بررسی حکم حرمت مصاهرته (سبی) در نزدیکی به شبهه.....	۱۵۸
۳-۱. قرآن.....	۱۵۹
۳-۲. اولویت.....	۱۵۹
۳-۳. استنباط و استخراج قاعده فقهی (اصطیادی).....	۱۶۰
مبحث دوم: رضاع.....	۱۶۱
بند اول: تعریف رضاع.....	۱۶۳
بند دوم: قلمرو قاعده رضاع: الرضاع ما یحرم من النسب.....	۱۷۱
بند سوم: عدم جایگزینی رضاع در حرمت سبی.....	۱۷۲
بند چهارم: شرایط رضاع.....	۱۷۳
شرط اول: شیر از نزدیکی (وطی) مشروع: وجود آمده باشد.....	۱۷۳
شرط دوم: نوشیدن شیر از سینه زن.....	۱۷۶
شرط سوم: نوشیدن شیر از زن زنده.....	۱۷۸
شرط چهارم: شیر خوردن کودک قبل از دو سالگی.....	۱۸۱
شرط پنجم: مقدار شیر خوردن.....	۱۸۴
۱. بررسی نصاب سه گانه (اثر، زمان، عدد).....	۱۸۸
۲. رتبه ملاک‌های سه گانه (اثر، زمان، عدد).....	۲۰۶
شرط ششم: شیر از یک شوهر باشد (اتحاد فحل).....	۲۰۹
بند پنجم: تأسیس اصل در رضاع.....	۲۱۰
۱. شبهه موضوعیه.....	۲۱۰
۲. شبهه حکمیه.....	۲۱۰
بند ششم: احکام و آثار شیر خوردن.....	۲۱۱
۱. انتشار حرمت بین دو کودک شیرخوار (اخوت رضاعی).....	۲۱۱

۲. دامنه محرمیت از راه شیر..... ۲۱۲
۳. قابل گسترش نبودن محرمات مصاهره‌ای (سببی) از راه شیر..... ۲۱۳
۴. تطبیق قاعده «یحرم من الرضاع، یحرم من النسب» بر مصادیق آن..... ۲۱۴
۵. ازدواج پدر شیرخوار (اب المرتضع) با فرزندان شیردهنده (صاحب لبن و مرضعه)..... ۲۱۷
- الف. دلیل قائلین به جواز ازدواج..... ۲۱۷
- ب. ادله مشهور بر حرمت ازدواج..... ۲۱۹
- بند هفتم: رضاع، باعث انفساخ عقد..... ۲۲۱
- الف. ادله..... ۲۲۳
- ب. مدله انفساخ عقد به واسطه رضاع..... ۲۲۴
- بند هشتم: عدم منزلت..... ۲۲۵
- الف. ادله و مآثران عدم منزلت..... ۲۲۷
- ۱- آیات..... ۲۲۷
- ۲- اجماع..... ۲۲۷
- ۳- نبودن مقتضی حرمت..... ۲۲۷
- ۴- استصحاب..... ۲۲۷
- ۵- احتیاط..... ۲۲۸
- ۶- برائت..... ۲۲۸
- ب. ادله موافقان عموم منزلت..... ۲۲۸
- ۱- عموم قاعده «یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب»..... ۲۲۸
- ۲- روایات..... ۲۲۸
- ۳- مصادیق عموم منزلت..... ۲۳۰
- مبحث سوم: سبب (مضاهره)..... ۲۳۲
۱. مادر زن و هر چه بالاتر رود..... ۲۳۳
۲. ازدواج با زن پدر..... ۲۳۶
۳. ازدواج با ریه..... ۲۳۸
۴. حرمت ازدواج همزمان با دو خواهر..... ۲۴۱
۵. ازدواج دائم بیش از چهار زن..... ۲۴۳

گفتار سوم: نقش دخول و آثار آن در محرمیت	۲۴۵
گفتار چهارم: ازدواج فرزندان حضرت آدم علیه السلام در زمان حضرت آدم	۲۴۷
گفتار پنجم: اذن، شرط صحت عقد	۲۵۵
۱. اذن عمه و خاله در صحت عقد	۲۵۵
۲. اجازه ولیّ در ازدواج غیر بالغ (ولیّ خاص)	۲۵۹
۳. اجازه ولیّ در ازدواج دختر باکره	۲۶۰
۴. ولایت امّی بر نکاح صغیر و صغیره	۲۶۱
۵. اجزاء حاکم شرع در صورت نبودن ولیّ خاص (پدر، جد پدری، وصی)	۲۶۴
۶. ازدواج صغیر و صغیره توسط مؤمن عادل (فرزندپذیر)	۲۶۵

بخش سوم

راه های ایجاد محرمیت / ۲۶۹

گفتار اول: اهمیت راه های محرمیت و لزوم رعایت مسائل حجاب	۲۷۱
الف. هشدارها و تذکرات لازم پیش از اقدام برای ایجاد محرمیت	۲۷۲
ب. بررسی آثار و قلمرو عقد در محرمیت	۲۷۶
ج. بررسی آثار و قلمرو رضاع در محرمیت	۲۷۹
د. موارد انفساخ عقد به سبب رضاع	۲۸۱
ه. تذکرات لازم	۲۸۳
گفتار دوم: محرمیت از راه شیر دادن	۲۹۱
حوزه اول: راه های محرمیت میان فرزند خوانده ها با فرزندپذیران و برخی بستگان آنان	۲۹۱
الف. راه های محرمیت دخترخوانده با پدرخوانده و بعضی از بستگان آنان از راه شیر دادن	۲۹۲
ب. راه های محرمیت پسرخوانده با مادرخوانده و بعضی از بستگان آنان از راه شیر دادن	۲۹۳
ج. راه های محرمیت پسر نسبی فرزندپذیر با دخترخوانده از راه شیر دادن	۲۹۴
د. راه های محرمیت دختر نسبی فرزندپذیر با پسرخوانده از راه شیر دادن	۲۹۷
ه. راه های محرمیت پسرخوانده رضاعی با دختر نسبی فرزندپذیران در صورت معلوم بودن بستگان	
پسرخوانده از راه شیر دادن	۳۰۰
و. راه های محرمیت دخترخوانده رضاعی با پسر نسبی فرزندپذیران در صورت معلوم بودن بستگان	
دخترخوانده از راه شیر دادن	۳۰۳

- ز. راه‌های محرمیت دختر خوانده با پسر خوانده رضاعی فرزند پذیران از راه شیر دادن ۳۰۶
- ح. راه‌های محرمیت پسر خوانده با دختر خوانده رضاعی فرزند پذیران از راه شیر دادن ۳۰۹
- ط. راه‌های محرمیت فرزند خوانده‌ها با هم از راه شیر دادن ۳۱۴
- ی. راه‌های محرمیت فرزند خوانده‌ها با هم و با مادر خوانده از راه شیر دادن ۳۱۴
- ک. راه‌های محرمیت فرزند خوانده‌ها با هم و با پدر خوانده از راه شیر دادن ۳۱۸
- ل. راه‌های محرمیت پسر خوانده با خواهر مادر خوانده (خاله خوانده) از راه شیر دادن ۳۱۹
- . راه‌های محرمیت پسر خوانده با خواهر پدر خوانده (عمه خوانده) از راه شیر دادن ۳۲۴
- ن. راه‌های محرمیت دختر خوانده با برادر مادر خوانده (دایی خوانده) از راه شیر دادن ۳۲۸
- س. راه‌های محرمیت دختر خوانده با برادر پدر خوانده (عمو خوانده) از راه شیر دادن ۳۳۲

حوزه دوم: راه‌های محرمیت بین فرزندان فرزند خوانده با فرزند پذیران و بستگان آنان

- از راه شیر دادن ۳۳۶
- الف. راه‌های محرمیت بین فرزندان فرزند خوانده‌ای که هیچ رابطه‌ای میان آنان وجود ندارد با فرزند پذیران و بستگان آنان از راه شیر دادن ۳۳۷
- ب. راه‌های محرمیت دختر، نوه و نیره‌های پدر خوانده با پدر خوانده از راه شیر دادن ۳۳۹
- ج. راه‌های محرمیت پسر، نوه و نیره‌ها دختر خوانده با مادر خوانده از راه شیر دادن ۳۴۱

گفتار سوم: محرمیت از راه عقد ۳۴۵

حوزه اول: راه‌های محرمیت بین فرزندان فرزند خوانده با فرزند پذیران و بستگان آنان ۳۴۹

- الف. راه‌های محرمیت دختر خوانده با پدر خوانده از راه عقد ۳۴۹
- ب. راه‌های محرمیت پسر خوانده با مادر خوانده از راه عقد ۳۵۱
- ج. راه‌های محرمیت دختر خوانده با پسر خوانده از راه عقد ۳۵۴
- راه‌های محرمیت دختر خوانده با پدر و اجداد پدری و مادری نسبی و رضاعی پسر خوانده از راه عقد ۳۵۶
- د. راه‌های محرمیت پسر خوانده با دختر خوانده از راه عقد ۳۶۲
- راه‌های محرمیت میان اجداد پدری و مادری پسر خوانده با دختر خوانده از راه عقد ۳۶۶
- ه. راه‌های محرمیت پسر خوانده با مادر خوانده از راه عقد در صورتی که فرزند پذیران،

- فرزند نداشته باشند ۳۷۲

و. راه‌های محرمیت دختر خوانده با پدر خوانده از راه عقد در صورتی که فرزند پذیران،

- فرزند نسبی یا رضاعی داشته باشند ۳۷۵

ز. راه‌های محرمیت دخترخوانده با برادر مادرخوانده (دایی خوانده) از راه عقد	۳۷۷
ح. راه‌های محرمیت پسرخوانده با خواهر مادرخوانده (خاله خوانده) از راه عقد موقت	۳۸۰
ط. راه‌های محرمیت دخترخوانده با برادر پدرخوانده (عمو خوانده) از راه عقد موقت	۳۸۱
ی. راه‌های محرمیت پسرخوانده با خواهر پدرخوانده (عمه خوانده) از راه عقد	۳۸۳
ک. راه‌های محرمیت اجداد نسبی و رضاعی پدری و مادری فرزندی‌پذیران با دخترخوانده از راه عقد	۳۸۵
ل. راه‌های محرمیت جدات (مادران و مادر بزرگ‌های) نسبی و رضاعی پدری و مادری فرزندی‌پذیران با پسرخوانده از راه عقد	۳۸۷
حوزه دوم: راه‌های محرمیت بین فرزندان فرزندی‌خوانده با فرزندی‌پذیران و بستگان آنان از راه عقد	۳۹۰
الف. راه‌های محرمیت مادرخوانده با دامادخوانده و فرزندان پسر، نوه و نیره‌های او از راه عقد	۳۹۰
ب. راه‌های محرمیت بین پسرخوانده با پدرخوانده از راه عقد	۳۹۳
گفتار چهارم: محرمیت از راه عقد شیر دادن (محرمیت ترکیبی)	۳۹۷
الف. راه‌های محرمیت ترکیبی میان پسرخوانده و پدرانش با دخترخوانده از راه عقد و رضاع بین فرزندی‌خوانده‌ها	۳۹۷
ب. محرمیت بین پدران پسرخوانده با دخترخوانده	۳۹۹
ب. راه‌های محرمیت ترکیبی از راه عقد و رضاع بین فرزندی‌خوانده‌ها (دخترخوانده با پسرخوانده)	۴۰۵
ب. محرمیت میان دخترخوانده با اجداد پسرخوانده	۴۰۶
ج. راه‌های محرمیت ترکیبی از راه عقد و رضاع بین دخترخوانده با پدرخوانده در صورتی که فرزند نداشته باشند	۴۱۰
ب. محرمیت دخترخوانده با پدران پدرخوانده	۴۱۱
د. راه‌های محرمیت ترکیبی از راه عقد و رضاع بین پسرخوانده با مادرخوانده در صورتی که مادرخوانده فرزند نسبی دختر نداشته باشند	۴۱۲
ه. راه‌های محرمیت ترکیبی از راه عقد و رضاع بین پسرخوانده با مادرخوانده در صورتی که فرزند‌پذیران فرزند نسبی یا رضاعی نداشته باشند	۴۱۳
و. راه‌های محرمیت ترکیبی از راه عقد و رضاع بین دخترخوانده با پدرخوانده در صورتی که فرزند‌پذیران فرزند نسبی یا رضاعی داشته باشند	۴۱۵
ز. راه‌های محرمیت بین دخترخوانده با پدران پدرخوانده	۴۱۶

کفتار پنجم: سایر موارد.....	۴۱۹
الف. راه‌های محرمیت (فرزندان طلاق و...) ناپدری با بستگان نامادری.....	۴۱۹
الف ۱. راه‌های محرمیت پسر شیرخوار ناپدری با مادر نامادری از راه رضاع.....	۴۲۰
الف ۲. راه‌های محرمیت پسر (شوهر) با مادر نامادری همسر دوم از راه عقد.....	۴۲۰
الف ۳. راه‌های محرمیت دختر ناپدری با پدر نامادری از راه شیر دادن.....	۴۲۱
الف ۴. راه‌های محرمیت پسر ناپدری با مادر نامادری از راه عقد.....	۴۲۳
ب. راه‌های محرمیت (فرزندان طلاق و...) فرزندان نامادری با بستگان ناپدری.....	۴۲۴
ب ۱. راه‌های محرمیت پسر نامادری با بستگان ناپدری (مادر ناپدری) از طریق شیر دادن.....	۴۲۴
ب ۲. راه‌های محرمیت پسر نامادری با بستگان ناپدری (مادر ناپدری) از طریق عقد.....	۴۲۵
ب ۳. راه‌های محرمیت دختر نامادری با بستگان ناپدری از راه شیر دادن.....	۴۲۷
ب ۴. راه‌های محرمیت دختر نامادری با بستگان ناپدری (پدر ناپدری) از راه عقد.....	۴۲۸
ج. راه‌های محرمیت داماد با زن پدر.....	۴۲۹
د. راه‌های محرمیت خواهر زن با شوهر خمر هر.....	۴۳۲
هـ. راه‌های محرمیت زن برادر با برادر شوهر.....	۴۳۳
و. راه‌های محرمیت دو نفر با مادر یکدیگر.....	۴۳۳
استقناعات.....	۴۳۷
فهرست منابع.....	۴۸۷
نمایه‌ها.....	۴۹۹

مقدمه معاونت پژوهشی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على ائمة المرسلين سيدنا محمد و على آله الطيبين الطاهرين

خانواده ارجمندترین نهاد انسانی است که در طول تاریخ از گذشته‌ها تا کنون وظیفه فرزندآوری و پرورش کودک، نقشی بی بدیل در انتقال آداب، ارزش‌ها و هنجارها و حفظ و بالندگی فرهنگ داشته‌ریز کارکردهای مهمی را در فرهنگ، اقتصاد و اجتماع برعهده دارد.

خانواده چون بوستانی است که نشاط و خرمی آن با اصول و قواعد کودکانه، گل‌های پر طراوت زندگی، تأمین می‌شود. کودکان هم نیازمند این بوستان شایسته و کانون صمیمی‌اند، چه جدایی از آن به مثابه از دست دادن حمایت‌ها و حراست‌ها بوده و به محرومیت و آسیب‌های جدی آنان منجر می‌شود. تجارب نشان داده است کودکی که در محیط مساعد خانواده رشد و بالندگی نمی‌یابد، در سلامت، بهداشت و تربیت خود با نارسایی و مشکلات گوناگونی مواجه می‌گردد.

لیکن بسیاری از کودکانی که به علت از دست دادن سرپرست یا داشتن اولیای نامناسب، از داشتن خانواده خوب و سالم محروم‌اند. این کودکان نیز حق داشتن

خانواده نیکو و هم حق برخورداری از سلامت و رشد جسمی و روانی مطلوب دارند. خانواده‌های فراوانی نیز به علت ناباروری مشتاق پذیرش چنین کودکانی هستند. در شریعت اسلام بر پایه مسئولیت اجتماعی و حمایت از ایتم و بی سرپرستان، واگذاری آنان را به خانواده‌های شایسته توصیه کرده است تا آن‌جا که خانه‌ای در آن یتیمی نگاهداری می‌شود، بهترین خانه‌ها معرفی شده است.

پذیرش کودکان بی سرپرست در خانواده‌ها، همواره با مسائلی روبروست که شاید مهم‌ترین آنها مسأله ایجاد محرمیت میان آنان و والدین فرزند پذیر باشد. مسأله‌ای پرچالش که در فقه اسلامی از دیرینه‌ای کهن برخورداری است. ناگفته نماند که راه‌های محرمیت محدود و فرزندپذیری نیست، بلکه در عرصه‌های دیگری مانند توسعه روابط خانوادگی نیز همواره مورد توجه بوده است.

به هر روی فقهایان بزرگ ربانوس همگی از مباحث نکاح را به مسئله محرمیت و راه‌های آن اختصاص داده‌اند و اینکه با توسعه زمینه‌ها و ایجاد نهاد‌های حامی و تصویب مقررات سرپرستی از کودکان بی سرپرست و بد سرپرست، مسأله محرمیت در اولویت بیشتری قرار گرفته تا آن‌جا که خانواده‌ها و مرکز بهزیستی همواره در این باره پرسش‌ها و استفتائاتی پرشماری مطرح کرده‌اند.

فاضل ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین حسن امامی دامه از اساتید حوزه علمیه قم، که سالیان طولانی در این موضوع به تحقیق کامل و تبیین و تفسیر پرداخته‌اند، به نگارش اثری جامع و وزین در این باره اقدام نموده‌اند تا در این سیر پژوهشی، با نظر به ضرورت اجتماعی روز و اهمیت علمی مسئله، به شناسایی انواع راه‌های محرمیت با توجه به شرایط و حالات مختلف پیرازند و بتوانند مشکلات محرمیت فرزند خوانده و حتی فرزندان فرزند خوانده را با فرزند پذیران و بستگان آنان حل کنند و در ضمن آن نیز، اهمیت حفظ حجاب و نیز لزوم رعایت مسائل شرعی و حدود روابط میان زن و مرد نامحرم مورد توجه قرار گرفته است.

در این جا برای اطلاع مخاطبان گرامی به عناوین برخی از عمده ترین مباحثی که در کتاب حاضر مورد توجه قرار گرفته اشاره می شود: ماهیت راه های محرمیت، اسباب تحریم، تبیین تحریم عقوبتی و تحریم حرمتی، اهمیت راه های محرمیت، معرفی روش های محرمیت از راه شیر دادن در حوزه های مختلف از جمله بین فرزندخوانده و فرزندپذیران و بستگان آنان، و نیز فرزندان فرزند خوانده با فرزندپذیران و بستگان آنان و فرزندان طلاق و... هم چنین بیان شیوه های محرمیت از راه عقد کردن و محرمیت ترکیبی (شیر دادن و عقد).

اینک که به داری خداوند پژوهش حاضر به انجام رسیده و آماده عرضه به اصحاب معرفت و اندیشمندان پژوهندگان است، ضمن سپاس و ستایش به محضر خدای دانا و توانا، و آرزوی علو درجات برای مؤسس معظم مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم السلام) مرحوم حضرت آیت الله العظمی فاضل لکرانی قدس سره الشریف، هم چنین تشکر از حضرت آیت الله محمد جواد فاضل لکرانی، رئیس محترم مرکز و نیز نگارنده ارجمند این اثر حجت الاسلام والمسلمین حسن عالمی طامه و ارزیابان علمی آن حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید علی علوی قزوینی و حجت الاسلام والمسلمین شیخ سعید واعظی و سایر عزیزان همکار، اثر حاضر را به محضر مخاطبان گرامی تقدیم می کنیم. امید آن که این گونه تلاش های علمی زمینه ساز رشد و تعالی جامعه اسلامی مان باشد و چراغی فرا راه همه کوشندگان و جویندگان طریق علم و معرفت.

خداوند دانشمندان خیراندیش را در انجام وظایف خطیر و مسئولیت های سترگی که بر دوش گرفته اند یاری دهد.

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق من "البشر" فجعله نسبا و صهراً و الحمد لله الذي زوج ابانا ادم بامنا حواء في جنات النعيم و الحمد لله الذي جعل النكاح و حرّم الزنا و صلى الله على محمد و اله الطاهرين و اللعن "الاف" على اعدائهم اجمعين.

خانواده، اساس و بنیان زندگی بشری است و بر پايه های محکم و استوار بنا نهاده شود تا به دنبال آن جامعه نیز استحکام یابد. اگر بیهایی که خانواده بر آن بنا می شود سست باشد و زمینه های استواری این نهاد مقدس فراهم نگردد، اوضاع جامعه متزلزل خواهد شد.

نخستین جایی که برنامه ریزی و هندسه ماهوی اشخاص در آن پی ریزی می گردد و پلان ساختاری و شخصیتی آنان شکل می گیرد، خانواده است. اهمیت خانواده و روابط میان آنان و اثر آن در جامعه به حدی است که شرایع و ادیان الهی توجه و اهتمام بسیاری نسبت به آن مبذول داشته و احکام و ویژه ای را برای آن وضع کرده اند. آخرین پیامبر آسمانی، حضرت محمد ﷺ، با رسالت خویش آیینی را بنا نهاد که ضامن استواری خانواده است. روابط

مشروع زن و مرد و ازدواج شرعی، اساس ساختار خانواده را تشکیل داده است، و بدون ارتباط مشروع میان زن و مرد، ایجاد خانواده ممکن نیست و ازدواج مشروع به خانواده و جامعه رنگ و بوی انسانی می‌بخشد.

اسلام به مسئله روابط زن و مرد و حفظ حرمت آنان و ازدواج چنان توجه ویژه‌ای کرده که به هیچ رابطه انسانی دیگر چنین عنایتی نداشته است. در واقع، پیوند زوجین با شرایط آن، لازمه استحکام بخشیدن به این نهاد مقدس است که ثمره آن به وجود آمدن گرامی‌ترین مخلوق الهی است و این نشانگر آن است که این عقد والاترین پیمان‌هاست.

حفظ حجاب از ضروریات دین اسلام است. اهمیت و لزوم رعایت مسایل حجاب و محرمیت از ابتدای بلوغ تا پایان عمر هر فرد مکلفی بر هیچ مسلمانی پوشیده نیست و هیچ مکلفی نیست که مبتلا به مسئله حرمت یا نیاز به شناخت مسائل محرمیت نداشته باشد؛ زیرا این مسئله، مختص به بعضی افراد یا برخی زمان‌ها ندارد یا مخصوص زنان باشد و مردان از آن معاف باشند نیست بلکه ضرورت تعامل میان زن و مرد، منشأ پیدایش این مسئله بسیار مهم شده است. از این رو، بخش اعظم کتاب «نکاح» فقیهان به مسئله محرمیت و راه‌های آن و مسئله جواز نگاه زن و مرد به یکدیگر اختصاص یافته است. بنابراین، شناسایی راه‌های محرمیت و شرایط آن اهمیت ویژه‌ای دارد و پیوسته به صورت ضرورتی مهم در طول قرون متمادی نمایان گردیده است.

در این نوشتار، پس از شناسایی و بررسی موانع راه‌های محرمیت، راه‌های محرمیت ارائه شده است؛ به ویژه در سه حوزه بسیار مهم و مبتلا به: ۱. راه‌های محرمیت پیش از ازدواج فرزندخوانده یعنی محرمیت میان فرزندپذیران و بستگان آنان با فرزند خوانده؛ ۲. راه‌های محرمیت میان فرزندان فرزندخوانده با فرزندپذیران و بستگان نسبی و سببی آنان پس از ازدواج فرزند خوانده. ۳. راه‌های محرمیت میان فرزندان طلاق و بستگان ناپدری و نامادری آنان.

یکی از مسائل انگیزه‌آفرین پژوهش راه‌های محرمیت، خلاء شدید در رابطه با راه‌های محرمیت بوده است. در این راستا، مسائل و سؤالات بسیاری از نظر فقهی و قانونی مطرح است که باید به آنها پاسخ داده شود؛ افزون بر آن، مسائلی که به گونه‌ای با این مسئله ارتباط دارد و افرادی که به نحوی با این مسئله مواجه هستند؛ اعم از افرادی که مشکل ناباروری دارند و دچار بحران‌های روحی و روانی و نیاز عاطفی شدید شده‌اند و تنها راه منحصر در حل مشکل خود را پذیرش فرزند می‌دانند و افراد دیگری مانند فرزندان طلاق که به نحوی با این مسئله سرکار پیدا می‌کنند و یا مراجع تقلید و فقیهان که باید به عنوان کارشناسان دین پاسخگوی مسائل شرعی و راه‌های صحیح محرمیت و ناز و نیاز مواع آن باشند، نیاز فوری به پژوهش در حوزه محرمیت را می‌طلبند. به دلیل نبودن محرمیت از طریق نسب برای افرادی که تصمیم دارند کودک‌کی را به فرزندی بپذیرند یا سرپرستی کنند، موضوع محرمیت اهمیت ویژه‌ای می‌یابد؛ زیرا نسب که از راه‌های محرمیت است در میان فرزندپذیران و فرزند خوانده‌ها منتفی است. از این رو، یکی از مهم‌ترین معضلات پیش روی خانواده‌های فرزندپذیر که از همان ابتدا با آن مواجه هستند را تمام مشکلات دیگر در مرحله اول بیشتر بدان توجه شده و دیده می‌شود، مسئله محرمیت میان فرزندپذیران با فرزند خوانده‌ها و سپس فرزند خوانده‌ها با بستگان فرزندپذیر است. در مرحله بعدی، محرمیت بین فرزندپذیران با فرزندان فرزند خوانده‌ها یا بستگان نسبی و سببی فرزندپذیران مطرح می‌شود. بنابر این، مشکل اساسی پیش روی فرزندپذیران، چه بخواهند دختر یا پسر را به فرزندی بپذیرند یا سرپرستی نمایند تنها محدود به زمانی که این کودکان در خانواده‌های آنان هستند و بالغ شده‌اند و تشکیل خانواده ندادند، نیست؛ بلکه پس از ازدواج فرزند خوانده‌ها، مسئله محرمیت میان فرزندپذیران با همسر فرزندخوانده (داماد خوانده - عروس خوانده) و نیز محرمیت با فرزندان فرزند خوانده‌ها و اطرافیان آنان اهمیت ویژه پیدا می‌کند و حوزه دیگری از مشکلات محرمیت مطرح

می‌شود که فرزندپذیران در آینده با آنان روبه‌رو خواهند شد. و از سوی دیگر امروزه ما متأسفانه به دلایلی شاهد آمار بالای طلاق در جامعه هستیم بر اساس آمار سازمان ثبت احوال کشور در سال ۱۳۹۲ از هر ۵ ازدواج یک ازدواج منجر به طلاق می‌شود.^۱ که محصول این ازدواج‌های ناموفق فرزندان طلاق است. که پدران و مادران این فرزندان به دلایلی تصمیم به ازدواج مجدد می‌گیرند که از جمله مشکلات مهم پیش روی این همسران محرمیت فرزندان همسران سابق با بستگان همسر جدید آنان است. فقیهان و مراجع تقلید، بسیاری از مسائل محرمیت را بررسی و در کتاب‌هایشان مطرح کرده‌اند؛ اما رساله باستانی که مسائل مورد نیاز امروز را به طور کامل و جامع پاسخگو باشد و راه‌های محرمیت را کاربردی و نموداری بیان کند تألیف نشده است. با توجه به ضرورت بحث می‌طلبیم این مسئله را به امروز که بیش از ۱۰-۱۵ درصد از زوج‌های جوان و غیره دچار ناباروری هستند به صورت جامع و مستوفی بیان شود. در این نوشتار، سعی شده است راه‌های محرمیت تا آنجا که امکان‌پذیر است به صورت جامع ارائه گردد. زیرا انتظاری که امروزه انسان از دین دارند با انتظاری که پیشینیان داشتند کاملاً متفاوت است. انتظار عصر ما از دین برای «خان‌دلمی - سیاسی امروز که عملاً با واقعیت‌های زندگی سر و کار دارند، توانا شدن دین در اداره جامعه به نحو نیکو و پاسخ‌گویی به پرسش‌های نوین است. در این نوشتار، راه‌های محرمیت از دیدگاه فقه امامیه بیان شده و به پرسش‌های نو در این حوزه پاسخ گفته شده است. و افزون بر شناسایی افراد محرم و نامحرم به موانع راه‌های محرمیت پرداخته و دربردارنده اهمیت حفظ حجاب و لزوم رعایت مسائل محرمیت نیز می‌باشد.

به عبارت دیگر این نوشتار دارای سه بعد و سه رسالت است. که در پرتو بررسی راه‌های محرمیت افراد محرم از نامحرم شناخته شده. راه‌های ایجاد محرمیت بیان شده و در پایان نیز حاکی از اهمیت حجاب و ضرورت رعایت مسائل آن است.

^۱. <https://www.sabteahval.ir>

محرمیت و راه‌های آن از دیر باز در فقه مذاهب اسلامی مطرح و به مقتضای هر عصری به آن پرداخته شده است و مسئله نوظهوری نیست؛ بلکه از مسائل کهن و ریشه‌دار فقه امامیه است که نه تنها توجه اصحاب ائمه را به خود معطوف کرده و آنان را به طرح سؤالات متعددی از محضر ائمه واداشته، بلکه در دوره تدوین فقه و عصر استنباط نیز همواره مورد توجه فقهای شیعه و سنی بوده است. بی‌تردید، این مسئله در طول تاریخ فقه، نظیر مسائل فراوان دیگر، متناسب با شرایط هر عصری مطرح شده است و فقیهان با توجه به شرایط و نیاز روز احکامی را در این رابطه استنباط کرده‌اند.

اکنون تحول شرایط و مقتضیات عصر، مانند فرزندخواندگی، وجود کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، فرزندان طلاق و سرپرستی آنان، مسئله را در افقی تازه قرار داده است که نیازمند نگرش نو و بررسی جدی جدیدی است. امروزه گسترش ارتباط و ابتلای جامعه به این مسئله و بالاتر آن، حساسیت موضوع که با عرض و نسل و صیانت جامعه در ارتباط است و جدی‌تر شدن بعاد و رویارویی با مسائل آن، وضعیتی جدید را پدیدار ساخته است که موجب شده است حریمت با این که سابقه‌ای دراز در فقه دارد، در ردیف مسائل مستحدثه درآید و بازبینی و تحقیق در این مسئله و بررسی مجدد راه‌های محرمیت و راهکارهای آن به صورت جامع یک ضرورت گردد و با دقت در ادله موضوع، راه‌های عملی‌تر ارائه گردد.

فقه اسلامی - که عهده‌دار بیان تکالیف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی مسلمانان است - از ابتدای پیدایش، نیازهای مختلف جامعه اسلامی را پاسخگو بوده است. فقیهان در طول سالیان متمادی، عهده‌دار و مسئول پاسخ به نیازهای روز در عرصه‌های مختلف دینی، سیاسی و اقتصادی بوده‌اند. فقهای شیعه با اجتهاد مستمر، همپای تحولات مختلف جامعه اسلامی پیش می‌آمدند و نیازهای متعدد را با تلاش بی‌امان خود پاسخ می‌گفته‌اند. امروزه با چالش‌های مختلفی در ارتباط با مسائل و

راه‌های مختلف محرمیت بر مبنای فقه و شریعت اسلامی مانند حل کردن مشکلات محرمیت فرزندخوانده با فرزندپذیران از راه سمحه و سهله بودن^۱ دین و عدم حرجی بودن دین یا عدم تجاذب جنسی و ... روبه‌رو هستیم و بدون شک، اگر کوتاهی شود و نتوانیم در این زمینه به پاسخ‌های مناسبی دست یابیم، نظام ما - که بر اساس فقه جعفری بنا نهاده شده است - به عرف‌گرایی و سراب‌های دیگری گرفتار می‌شود. از این رو این هم وظیفه علمای دین و حوزه‌های فقاقت را دو چندان ساخته است. بدیهی است نخستین گام برای پاسخگویی عالمانه به مشکلات فقهی فراروی ما، شناخت دقیق آسیب‌ها، زنگنه‌هایی است که در طول سالیان گذشته وجود داشته است. برخورد با مشکلات و شبهه‌یابی و بیان نارسایی‌ها می‌تواند مقدمه‌ای برای عزمی جدی در تکمیل پژوهش و پاسخ به نیازهای جامعه در عصر غیبت باشد. سؤالات و شبهاتی که این نوشتار با آن مواجه در صدد بررسی علمی و راه حل‌های فقهی آن است، به طور اجمال عبارت است از:

۱. راه‌های محرمیت در فقه امامیه چیست؟
۲. موانع محرمیت چیست؟
۳. اصل در محرمیت، ازدواج است یا اسباب دیگر؟
۴. محرمات ابدی چیست؟ محرمات موقت کدام است؟
۵. محرمات عقوبتی و غیرعقوبتی کدام است و آثار آن چیست؟
۶. نقش علم و جهل در رابطه با حرمت ابدی و محرمیت چیست؟
۷. موانع نکاح (در ابتدا) و موانع در تداوم آن چیست؟
۸. مواردی که نزدیکی موجب محرمیت می‌شود کدام است؟

۱. توضیح بیشتر ر.ک: فرزندخواندگی در اسلام، حسن عالمی طامه، ص ۲۷۲ - ۳۰۱، بررسی قلمرو قاعده لاجرج در محرمیت میان فرزندخوانده و فرزندپذیران.

۹. مواردی که رضاع موجب حرمت ابدی می‌شود کدام است؟

۱۰. با چه راه‌هایی می‌توان میان افراد ایجاد محرمیت کرد؟

امروزه فایده مطالعه تطبیقی بر هیچ پژوهشگری پوشیده نیست و آگاهی یافتن از آنچه که در جهان می‌گذرد ضروری است و بدین ترتیب باید تمام دستاوردهای بشری و کتاب‌ها و رساله‌هایی که در این رابطه نگارش شده است را خواند و آراء و اندیشه‌ها با خبر شد و با مطالعه تطبیقی و شیوه‌های کاملاً علمی به سنجش قوانین موضوعه و دیدگاه‌های جهان اسلام و آراء و افکار دانشمندان پرداخت.

از آنجا که موضوع این اثر در فقه به طور جامع و گسترده مطرح نشده و با روش نوین بررسی و بازنگری نشده، منطق تحقیق ایجاب می‌کند که بیش از همه به تبیین مفاهیم مسئله (روش تفسیری و سپس به اثبات یا نفی مشروعیت آن (روش تحلیلی) و ارائه راه‌های محرمیت و صورت کاربردی بپردازیم.

محرمیت و رابطه میان زن و مرد در شکل‌های مختلف خود، زائیده نیازهای بشری و ضروری و فطری است. زندگی فردی و اجتماعی انسان و ارتباط با هموعانش، خواه ناخواه او را مجبور به ایجاد ارتباط با یکدیگر ساخته است. این نیاز از سویی و ارتباط آن با مصالح و مفاید از سوی دیگر باعث شد تا شرایع الهی نیز نه تنها از موضع قبول و عدم مخالفت با فطرت برخوردار کنند بلکه تشویق و ترغیب کرده و ازدواج و آثار آن، مانند محرمیت و احکام روابط زن و مرد، را تشریع کنند.

از این رو، می‌بایست پیشینه موضوع را فراتر از بلندای تاریخ دانست؛ یعنی باید تاریخ محرمیت و ریشه‌های آن را در احساس نیاز و ضرورت این رابطه پس از خلقت آدم علیه السلام و حوا در وجود آنان جویا شد؛ آنگاه که خداوند حواء را برای همدمی و همنشینی او خلق نمود و آرامش و آسایش او را در حوا قرار داد. پس از آن، قانون زوجیت و در

پی آن، پیدایش انسان‌ها ضرورت وجوب یافته و محرمیت و راه‌های آن به وسیله ازدواج آنان به اذن الهی و وساطت پروردگار آغاز و تأسیس شد.^۱

خداوند در رابطه با رابطه زوجیت میان آدم (ع) و حوا قبل از هبوط به عالم دنیا چنین می‌فرماید: ﴿... اسْكُنْ أَنتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّةَ...﴾ «ای آدم، تو با همسرت در بهشت سکونت کن».^۲

پس از هبوط آدم (ع) نیز این رابطه در عالم تشریع در این دنیا استمرار یافت و بین فرزندان آدم به صورت سنت الهی ابدی و ضرورت سرمدی تشریع و امضا شد. رابطه محرمیت و زوجه‌ست نه تنها در دنیا وجود دارد؛ بلکه در آخرت، متناسب با آن

۱. بنابر روایاتی که در جامع 'الدیة'، الشیعة، ج ۲۵، ص ۷۴؛ بحار الانوار، ج ۱۱، ص ۲۲۱، علل الشرائع، ج ۱، ص ۳۹، باب ۱۷، ح ۱؛ من لایسره الله، ج ۳، ص ۳۸۰؛ باب بدء النکاح واصله و وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۱۳؛ النور المبین فی قصص الانبیاء و المرسلین، ص ۵۲ و القصص الراوندی، ص ۵۷، آمده است. اولین رابطه میان زن و مرد و محرمیت آنان پس از خلقت آنان در بهشت آغاز شد؛ زمانی که نگاه آدم (ع) به حوا افتاد و منجر به رابطه محرمیت و پیوند مقدس آن‌ها شد. زواره ماجرا را از امام صادق (ع) چنین نقل می‌کند... هنگامی که نگاه او به حوا افتاد و او را مخلوقی زیبا و انسانی همانند خود یافت مگر این که او زن بود پس با وی سخن گفت و حوا نیز به زبان او پاسخ داد. آدم پرسید: تو کیستی؟ حوا گفت: آفریده‌ی خدایم؛ چنان که می‌نگری. آدم (ع) در این هنگام عرض کرد: بارالها، این منشیقی زیبا کیست که همنشینی و همدلی و دیدارش مرا آرام ساخت و قرب و نگاه او مایه انس من گردیده. خداوند فرمود: این حوا است. آیا دوست داری که با تو بوده و مایه انس تو بوده و مایه انس تو شده و با تو سخن گوید و تابع تو باشد؟ آدم (ع) آری پروردگار من، به پاس آن، تا زنده‌ام سیاس تو بر من لازم است. آنگاه خداوند فرمود: از من ازدواج با او را بخواه؛ چون صلاحیت همسری تو را و برای کامجویی تو بسیار شایسته است. آنگاه شهوت جنسی را به او عنایت کرد و پیش از آن او را به تمامی مسائل دینی زناشویی آشنا ساخت. آدم (ع) عرض کرد: پروردگارا، من او را از تو خواستگاری می‌کنم تا به چه مهریه‌ای رضا دهی. خداوند فرمود: به این که دستورهای دینی را به او بیاموزی، بدان خشنود می‌شوم. آدم (ع) گفت: خدای من، اگر در مورد مهریه، همین رضای توست، آن را به گردن می‌گیرم. سپس خداوند فرمود: خواسته من همین است و آنگاه خداوند او را به نکاح آدم (ع) در آورد و فرمود: به نکاح تو در آوردم. پس او را نزد خود ببر....

۲. سوره بقره، آیه ۲۵.

عالم نیز محرمیت و زوجیت وجود خواهد داشت. آیات زیر دلالت دارد که ازدواج و محرمیت بین حورالعین و مرد مؤمن و بین زن مؤمن و مرد مؤمن در بهشت نیز وجود خواهد داشت:

﴿... وَ زَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾^۱

و حور عین را به همسری آنها در می آوریم.

﴿... وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^۲

و برای آنان همسرانی پاک و پاکیزه است و جاودانه در آن خواهند بود.

﴿... وَأَنْزَجُ طُفْرَةً وَرِضْوَانٍ مِنَ اللَّهِ﴾^۳

و همسرانی پاکیزه و خشنودی خداوند (نصیب آنهاست).

بنابراین، پیشینه محرمیت و رابطه زوجیت قبل از هبوط آدم عليه السلام از بهشت شروع و در این دنیا استمرار داشته و خواهد داشت و حتی در بهشت آخرت نیز باقی خواهد ماند.

ضرورت رابطه زن و مرد و حفظ حجاب و لزوم رعایت آن و در پرتو آن، راههای محرمیت از مسایل ضروری شریعت مقدس اسلام است؛ اما پیشینه مسئله محرم و نامحرم و جواز نظریا عدم آن از سال پنجم هجری یعنی ۱۸ سال پس از بعثت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در جریان ولیمه ازدواج پیامبر صلی الله علیه و آله با زینب دختر جحش، همسر سابق زید بن حارثه، به تدریج آغاز شد. بنابراین، تا سال پنجم هجری حجاب بر زنان مسلمان واجب نبود زنان با لباس های عادی مرسوم زمان خود در جامعه حضور پیدا می کردند. با مردان براحثی با همان پوشش مرسوم زمان خود سخن می گفتند با آنان بر سر یک سفره می نشستند و از یک ظرف غذا می خوردند.

۱. سوره طور، آیه ۲۰؛ سوره دخان، آیه ۵۴.

۲. سوره بقره، آیه ۲۵.

۳. سوره آل عمران، آیه ۱۵.